

Megvalósított **BOLYAI** emlékhelyeim

*Előadó Bandi Árpád nyugalmazott matematikatanár
Társszerző Kilyén Ilka színművész, az EMKE Maros megyei elnöke*

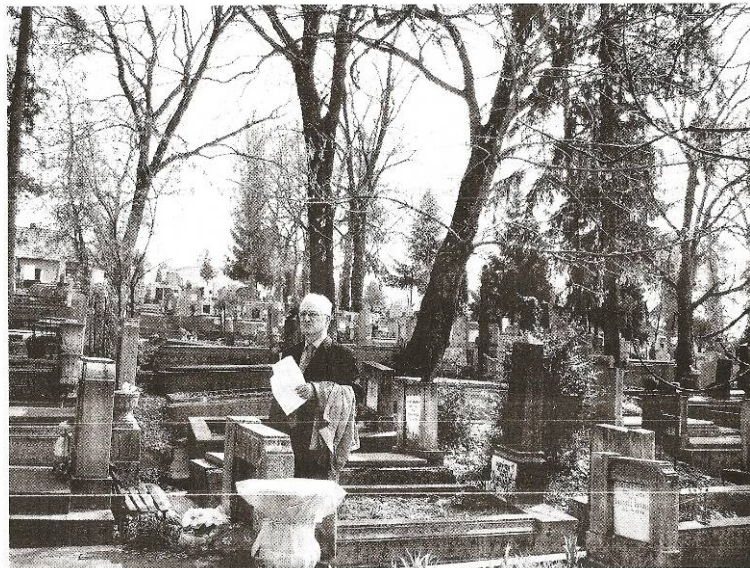

Magamról röviden:

Magyarsároson, abban a fatornyos faluban születtem 1925. július 9-én, egy 9 gyermekes család hetedik gyermekeként. Elemi iskolai tanulmányaimat szülőfalumban, a középiskoláit Székelykeresztúron és Marosvásárhelyen, matematika és fizika tanári képezésemet Kolozsváron szereztem. Tanítottam Ádámos, Dombó, Kerelőszentpál, Balavásár, Gogánváralja, Bátos, Gyulakuta iskoláiban. Nyugdíjba

vonulásom után Marosvásárhely 15 iskolájában –szükség szerint. Tanulóimmal évente több kirándulást is szerveztem különböző emlékhelyek meglátogatására. Voltunk Érdmindszenten, Szalontán, Farkaslakán, Koltón, de sok, nevezetes ipari létesítményt is meglátogattunk, például a vaskapui vízierőmű gépházába és lotrui földalatti erőmű gépházába is bejutottunk, különböző engedélyekkel. Tanulóim sok esetben képviselték különböző versenyeken Maros megyét. A BOLYAI emlékhelyek létrehozásának gondolatát Oláh-Gál Róbertnek köszönhetem, ugyanis 2002-ben ő javasolta testvérbátyámnak, hogy faragjon egy kopjafát Bolyai János eredeti sírhelyére. Időközben a bátyám elhunyt és én vártam-vártam, hogy valaki vállalja-e... és ahogy közeledett Bolyai János halálának 150. évfordulója erős elhatározás született bennem, hogy felvállalom, és valóra váltom Róbertnek a kérését. Dr. Kása Zoltánnal és Bende Sándorral, a reformátustemető gondnokával sikerült egy megközelítően alkalmas helyet találni.

Ez az egyedüli „Csonka „ féle kép a marosvásárhelyi Református Temető III. parcellájáról, háttérben az öreg tanúval –azzal a több mint 200 éves ferdefával, amely a Magyar Tudományos Akadémián található és a másolata dr.Oláh-Gál Róbert könyvéből ered. A képen az a trahít sírkő látható amelyet 1894 –ben helyeztek az eredeti sírhelyre.

A kép 1911-ben készült az exhumáláskor. .. Bandi Árpád

A sírhely meghatározás követően jött a tervezés és szervezés. Nem egy egyszerű kopjafára gondoltam, hanem Bolyai János emberi nagyságához illő. Így valóságos emlékmű jött létre. A faanyagot Zima Ferenc sáromberki vállalkozó adta. A faragást a csittszentiváni faragótáborban végeztük. A beton talapzatot a sírok között csak élőláncal tudtuk megvalósítani. Minden a terveim szerint valósult meg. Az IZOREP építővállalat segítségével 2009. december 15-re időzítettem az síremlék állítását és 2010. január 27-re az avatását. Íme, néhány kép:

Ez volt az első sikeres nagy vállalkozás, de még abban az évben újabb emlékhelyet valósítottam meg Marosvásárhelyen, a Vár sétányon, egy méreteiben nagy emléktáblát avattunk 2010. szeptember 4-én, azon az épületen, amely annak a sövényfalu háznak a helyére épült, amelyben Bolyai János családjával lakott 1846 és 1852 között.

2009 decemberében a kovásznai Fábán Ernő Népfőiskola keretében Gazda József tanár úr meghívására előadást tartottam Bolyai János életéről. Előadás után hozzám jött egy régi tanítványom, aki Székelytamásfalván volt fizikatanár és rosszállólag mondta, hogy nem mondtam semmit Pávai Vajna Krisztináról. Igaza volt. Ő ébresztette fel bennem azt a gondolatot, hogy kutassak a Bolyaiak női felmenőiről. Tény az, hogy nagyon keveset írtak a női elődökről és ezzel egy nagy űrt pótoltam, eljutottam Saroltáig, Szent István nővéréig.

Az öt felmenő nagyanyának a kopjafájával és Berek Lajos mérnök ezredes Bolyai János mellszobrával egy Bolyai parkot alakítottunk ki a SAPIENTIA Erdélyi Magyar Tudományegyetem marosvásárhelyi kampuszán.

Tervezés és megvalósítás.

Gondolataimat az anyákról Kilyén Ilka nagyon szépen fogalmazta meg. Kérem hallgassuk meg:

**Bolyai János felmenői kopjafáinak avató ünnepsége
2016. május 7-e, szombat, 12 óra
Sapientia campus, Marosvásárhely**

Tisztelt kopjafa és szoborállítók, tisztességtevők!

Marosvásárhelyen a Bolyai téren álló Bolyai Farkast, az apát és Jánost, a fiút ábrázoló szobor alkotói Izsák Márton és Csorvássy István azt, a talán sohasem volt pillanatot ragadták meg, amikor a híres tudós professzor apa felnéz az elmélyülten gondolkodó tudós fiára. Apát és fiát gyakran említik együtt. Kevés szó esik viszont a másik félről, az anyákról, nagyanyákról, a női felmenőkről, akik génjeit éppúgy örökölte Bolyai János, mint az apai vonal génjeit. Az EMKE Értékteremtő díjával kitüntetett Bandi Árpád Bolyai kutató tanár érdeme, hogy a régmúlt időkből elénk tárta azokat az asszonyokat, akiknek Bolyai János női őseiként itt most emlékjelet állítunk, tanúsítva fontos szerepüket. Ezen a vonalon haladva idézhetjük fel a 261 született Pávai Vajna Krisztinát, aki Bolyai Farkas édesanyja, tehát János nagyanyja volt. A sokat idézett domáldi birtok

is anyai örökség volt, mégpedig a Bolyai Farkas nagyanyja, János dédnagyanyja, azaz felsőkápolnai Kakutsi Klára öröksége. Őket nyomon követve az erdélyi fejedelmeket adó Apaffy családhoz jutunk, akikről pedig tudjuk, hogy Szent István lánytestvérétől, Saroltától eredeztetik magukat. Ezért mondhatjuk, hogy a Bolyai János anyai őse Szent István testvére, Sarolt.

Pázmány Péter, amikor a lányok nevelésének fontos szerepére hívja fel a figyelmet, Arisztotelészt idézi, aki azt tanította, hogy „a leányok jó neveléséből áll főképpen az országok böcsületes állapotja, nemcsak azért mert fele az ország lakosinak asszony, hanem azért, mert a férfiak jó nevelése nagyrészt az asszonyoktól vagyon. Mert akiktől születünk, és neveltetünk, azoktól tanuljuk az erkölcsöket, mivel az első nyolcesztendőnk, azaz legnagyobb és hajlandóbb üdönket asszonyemberek gondviselése alatt töltjük.”

A család köré szerveződő társadalomban az anya az összetartó erő, letéteményese a szerelemnek, a gondoskodásnak, az önzetlen féltésnek és a mindenekfelett álló szeretetnek. A család nem is olyan rég, gazdálkodói közösséget is alkotott, amelyben a nők partnerei voltak férjeiknek. Kiemelkedően fontosnak mondhatjuk a nők szerepét a háztartás pénzügyi biztonságának fenntartásában, a takarékos, beosztó gazdálkodás elsősorban az ő felelőségüknek számított. Gyakorta nemcsak a gyermekeket nevelték, alakították személyiségüket, segítették, gyógyították hozzátartozóikat és a rászorulókat, vezették a háztartást, de a gazdaságot is ők irányították a kisebb-nagyobb birtokon, hiszen a férjek a megye, az ország ügyes bajos dolgaival, politikával, háborúviseléssel, előmenetelük, tudásuk érvényesítésével, mai szóval karrierépítéssel foglalkoztak, intenzív társadalmi életet éltek, amelynek jó hátterét az asszonyaik, lányaik szervezték meg.

Olyan asszonyokról van tehát szó, akiknek igen fontos szerepe volt nemcsak gyermekeik nevelésében, de egész társadalmunk, magyar közösségünk fejlődésében. Ha alaposabban megvizsgáljuk a női felmenőket és azok családjait erényes, jeles tetteket végrehajtó férfiakra találunk feljegyzéseket, s ebből következtethetünk a család női tagjainak erényeire is. A nők a család oszlopaivá váltak példás szorgalmukkal, elszántságukkal, sokszor kimagasló intelligenciájukkal, csodálatra méltó erényességükkel. Bár cselekedeteiket ritkán jegyzik krónikák, mégis fejet hajtunk emberi nagyságuk előtt.

Kilyén Ilka
színművész,
a Maros megyei EMKE elnöke

A Sapientia - Bolyai park után következett Fehér megyéből Magyarsülye, ahova IV. Pávai Istvánnak és Pávai V. Miklósnak állítottunk emlékkopjafát. Megható látvány volt, hogy azon a szórvány településen, ahol már alig beszélnek magyarul mily nagy örömmel fogadták az eseményt, és milyen lelkesen dolgoztak a kopják felállításánál.

Tudnunk kell, hogy I. Pávai István 1621-ben, Bethlen Gábortól címer levelet kapott és a velejáró juttatásokkal Magyarsülyén nyert kúriát. Akkoriban ez a vidék magyar többségű volt. IV. Pávai Istvánnak 8 gyermeke közül kettőt említenék: Pávai V. Ferencet, a híres geológust, aki dédnagyapja és Miklós fiát, aki Bolyai Farkas nagyapja volt. Miklósról tudnunk kell, hogy első felesége felsőkápolnai Kakutsi Klára volt és ebből a házasságból két gyermeke született: Ferenc és Krisztina, aki Boyai Farkas édesanyja volt. Miklós, miután első felesége, felsőkápolnai Kakutsi Klára meghalt, újránősült Magyarherepén. Ebből a házasságából több gyermek született. József nevű fiáról szólok most, akinek a házasságából született Elek nevű híres geológus fia. Bolyai Farkas nagyapját, Miklóst Magyarherepán temették el 1797. március 21-én.

Szabó Péter Gábor, a szegedi egyetem előadója az Akadémiai Levéltárból olvashatóvá tette Pávai V. Miklós Magyarherepéről, 1796-ban keltezett levelét unokájához, Bolyai Farkashoz. Ennek a levélnek a nyomán kezdtem Magyarherepe iránt érdeklődni, kutatni. Megállapíthatom, hogy a Maros megyében levő Magyarherepe és Magyarsülye is Bolyai emlékhely. A képen a kis székelyruhások Varga Éva tanárnő gyulakuti furulyásai, akik furulyán előadott népdalokkal szebbé tették az avatást.

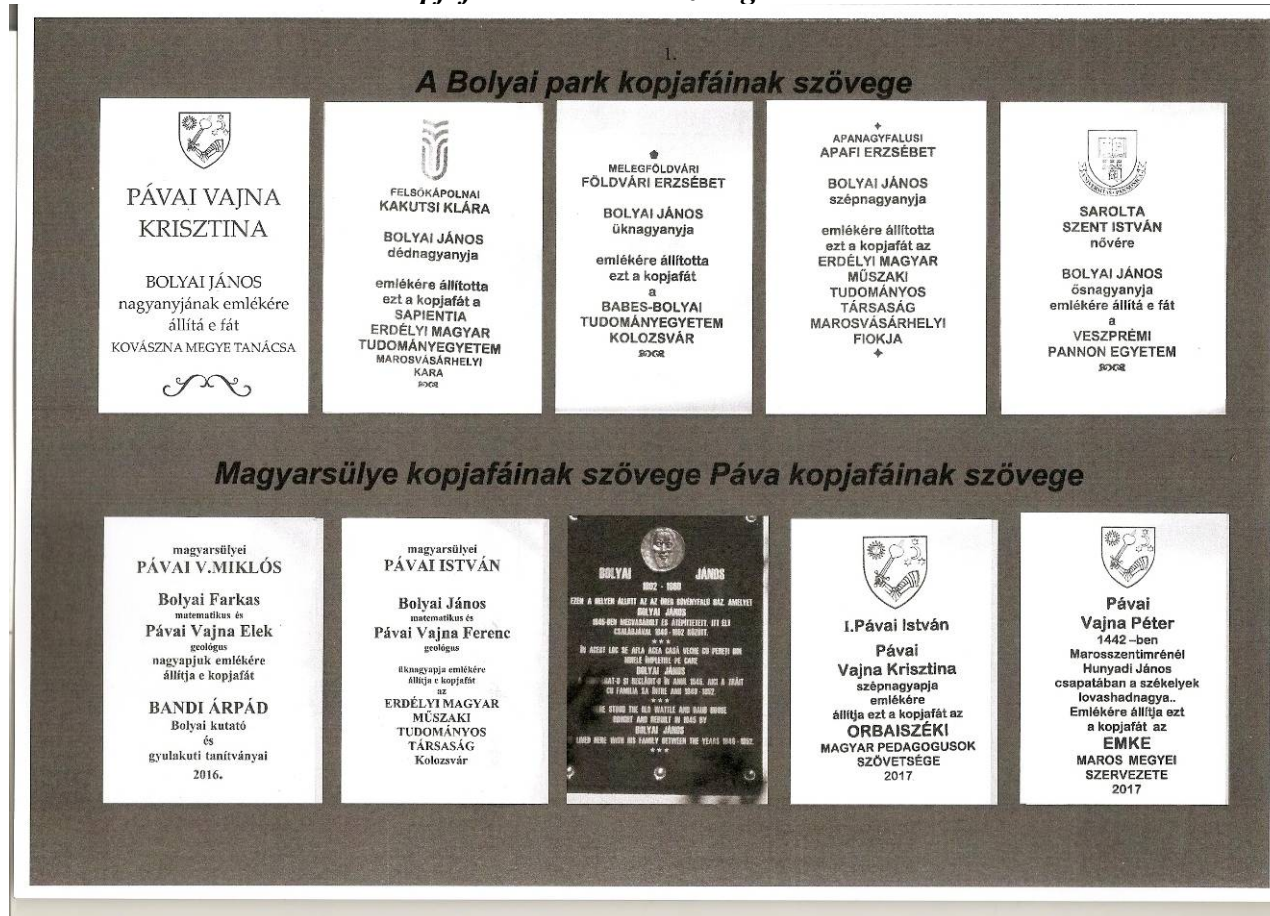
A kilencedik és tizedik kopjafút a Pávai Vajnák ősi fészkeben, PÁVA falucskában állíttattam fel.

Képek a koszorúzásról – a teljesség igénye nélkül: A Zabolai Polgármesteri Hivatal, ide tartozik Páva, a Kovásznai Polgármesteri Hivatal, a Körösi Csoma Sándor Iskolaközpont, a Székely Mikó és Mikes Kelemen Líceum egy-egy tanuló csoportja, a pávai református gyülekezet, a pávai iskolások és óvodások, pávaiak.

(Az utolsó három képet ma fényképeztem a video felvételtől.)

Itt a kopjafákon található szövegek olvashatók :

A továbbiakban új Bolyai emlékhelynek tekinthető DOMÁLD, mert Bolyai Farkas édesanyjának a szülei Domáldon éltek és Krisztina ott születhetett. A domáldi kerítést már kétszer javítottuk. Először 2009. június 6-án és másodszer 2016. április 1-én. Május 13-án a Vályi Gyula emlékverseny alkalmával aggodalmamat fejeztem ki a domáldi helyzetért és nagy örömmre Medgyesről Székely Éva és Tivadar jelentkeztek, hogy „ÖRÖKBE FOGADJÁK” vagyis ha már én nem leszek, gondozásba veszik. Ők voltak azok, akik minden jelentősebb Bolyai emlékhely avatáson is jelen voltak.

Ne feledkezzünk meg arról a címeres sírkőről, amelyet a marosvásárhelyi Református Temető sírkő múzeumában találtam meg. A temető nyilvántartásában úgy volt bejegyezve ez a sírkő, hogy „FELÍRAT NÉLKÜLI CÍMERES SÍRKŐ”, de a címer alapján azonosítottam. A sírkő Kakutsi János Királyi táblabíró sírköve, aki nemes ember, Kakutsi Klárának a testvére volt. Több tantermet láttam el a Bolyai emlékhelyekhez tartozó képsorral.

Marosvásárhely, 2017. május 15.